

Država i razvoj

Rade Kalanj

Filozofski fakultet, Zagreb

Sažetak

Tekst se bavi problematizacijom države kao jednom od najtrajnijih tema socijalnih znanosti i filozofije. No budući da se problem države uvijek postavlja u nekom širem povijesnom sklopu, a ne kao izdvojeno pitanje, tekst polazi od stajališta da je država ključno pitanje razvoja i teorija razvoja. Država se naime uvijek pojavljuje kao razvojno pitanje i stoga se njezini oblici i funkcije također očituju u konkretnoj povezanosti s koncepcijama i pojmovima razvoja. Nakon kratkog osvrta na status države u klasičnoj sociološkoj teoriji (Durkheim, Weber), te sumarne rekapitulacije Parsonsovih pogleda, tekst se usredotočuje na nekoliko tipičnih poimanja države u suvremenim teorijama razvoja: poimanje države ka »razvojnog faktora« (»mit o razvojnoj državi«), poimanje države u teorijama zavisnosti (»mit o marionetskoj državi«) i poimanje države u neoklasičnoj teoriji (»mit o skromnoj državi«), koja je preuzela vodeću ulogu osamdesetih i devedesetih godina. Napokon, tekst propituje i recentne problematizacije države u kontekstu globalizacije, koja značajno utječe na promjene klasičnih značajki državne organizacije.

Ključne riječi: diferencijacija, država, globalni poredak, marionetska država, nacionalna država, podjela rada, razvoj, razvojna država, skromna država

DRŽAVA KAO RAZVOJNO PITANJE

U suvremenoj sociologiji i drugim socijalnim znanostima postoje takozvane standardne teme koje su naizgled već toliko iscrpljene da se o njima ne može reći ništa supstancijalno novo. Moguće ih je, u najboljem slučaju, upotpunjavati dodatnim empirijskim i teorijskim argumentima, koji ponešto pridonose njihovu jasnijem razumijevanju i definiranju, ali ništa ne mijenjaju na već ustanovljenim bitnim spoznajama. No kad bismo prihvatili takvo obeshrabrujuće relativističko stajalište tada bismo porekli samu mogućnost, pa čak i smisao znanosti koja počiva upravo na stalnoj akumulaciji spoznaja i refleksivno–kritičkom kontinuitetu ideja (Valade, 1996; Allègre, 1997; Richardson/Fowers, 1998). Osim toga, predmetno područje sociologije i socijalnih znanosti nije jednom za svagda dana realnost nego povijesno promjenjiva zbilja koja implicira i povijesnost mišljenja, to jest njegovu korespondenciju s najizazovnijim, aktualiziranim ili novootvorenim pitanjima »društvene sadašnjosti«. Stoga je posve razumljivo da mnoge takozvane standardne teme, potaknute određenim povijesnim okolnostima, uvijek iznova izbijaju u prvi plan »društvene sadašnjosti« i zadobijaju status znanstveno–teorijske aktualnosti.

Među njima je osobito značajna i zanimljiva problematika države (Maritain, 1992; Held, 1995; Pierson, 1996). S jedne strane, ona tvori veliko i nezaobilazno poglavlje u cjelokupnoj tradiciji socijalnofilozofskih i socijalnoznanstvenih ideja i njezinoj su »enigmi« posvećene možda najdubokoumnije stranice velikih mislilaca od Platona i

Aristotela, Augustina i T. Akvinskog, Machiavellija, Hobbesa i Rousseaua, Hegela, Marxa i Tocquevillea do H. Arendt, Arona, Helda i Foucaulta. S pravom bi se, dakle, moglo zaključiti da su o njoj izrečeni sasvim dostatni, načelni i konkretni sudovi koje samo valja »primijeniti« u svakoj novoj situaciji. S druge pak strane, ta se problematika, bez obzira na svoju postojanost, s vremena na vrijeme javlja kao otvoreni izazov koji se ne može razriješiti pukom primjenom već gotovih teorija i ideja. Država je istodobno najkonvencionalnije i najkontroverznije teorijsko pitanje. To, dakako, ne proizlazi iz njezine zasebne i samodostatne naravi, nego iz činjenice da je ona oduvijek, u svim svojim oblicima, bitno povezana s **razvojem** društva (Skocpol, 1976; Tilly, 1993). Drugim riječima, država je eminentno **razvojno** pitanje. Razvoj je njezin tvorac i predmetno polje djelovanja njezinih regulatornih, represivnih i ideoloških aparata. Stoga svaka problematizacija razvoja uključuje i problematizaciju države.

U tom je kontekstu promatraju i klasične i suvremene socijaloške teorije (Birnbaum/Badie, 1979). Poimaju je kao **prolaznu društvenu tvorevinu** i time postuliraju stav o njezinoj povijesnoj relativnosti: kao što su postojala društva **prije** države, tako je moguće i društvo **poslije** države (Pierson, 1996:7). One se pritom usredotočuju na dva ključna aspekta: **nastanak i funkcije** države. Klasične se teorije više bave nastankom a suvremene teorije funkcijama državne organizacije. Klasične sociološke teorije, izrasle iz racionalnosti europskog industrijalizma, pokušavaju odgovoriti na pitanje koji su razvojno–društveni procesi doveli do oblikovanja državne organizacije i koje je njezino mjesto u sekulariziranim, moderniziranim strukturama društvenog života. Utemeljitelji sociološke znanosti suvremenici su moderne **nacionalne države** koja potiče njihov komparativno–teorijski, ali i neposredni analitički interes. Oni se, međutim, ne zadovoljavaju pragmatičkim odgovorima, nego se kao teorijski sistematičari istodobno bave istraživanjem društvene geneze, utvrđivanjem samih društvenih izvorišta te činjenice. Dovoljno je, u tom pogledu, navesti Durkheima i Webera koji, polazeći od različitih metodičkih stajališta, državu smještaju u temeljni konceptualni okvir objašnjavanja razvoja.

Durkheimova sociologija ne poklanja osobito veliku pažnju političkoj sferi i to joj se prigovara kao jedna od glavnih manjkavosti. No posve je pogrešno tvrditi da Durkheima malo zanima pitanje države (Birnbaum, Badie, 1979:27–37; Aron, 1967:316–405). Sve su njegove ideje snažno prožete državnim pitanjem Treće Republike, čiju je laičku konstituciju nastojao poduprijeti sociološkim i pedagoškim argumentima. Njegove su konstatacije vrlo jednostavne: »Što su društva razvijenija to je razvijenija i država. Njezine sve brojnije funkcije prožimaju sve druge društvene funkcije koje ona centralizira i ujedinjuje. Napredak centralizacije paralelan je napretku civilizacije...i može se reći da je to jedan od najčvršćih povijesnih zakona« (Durkheim, 1975:170). Centralizacija i izgradnja države istovjetni su procesi. Država je »normalna pojava« koja nastaje iz povećavanja »društvene gustoće«, iz napredovanja podjele rada. Kao jedinstvena snaga centralizacije ona »po cijelom teritoriju postepeno širi sve gušću i sve složeniju mrežu ogranaka koji zamjenjuju dotadašnje lokalne organe« (Durkheim, 1960:200). Preuzima kontrolu nad obrazovanjem i saobraćajnim pravcima, stvara statističke službe kako bi što bolje organizirala svoje »djelovanje u vremenu«. »Normalno« je da država obavlja te raznovrsne funkcije jer ona je organ »mišljenja«, »racionalnosti«, svojevrsni »mozak« koji nadzire stanovit broj djelatnosti. »Bitna se funkcija države sastoji u tome da misli« (Birnbaum, Badie, 1979:32). Ona ne izražava nepromišljenost gomile, nego je nadilazi razboritijim, a to znači drukčijim mišljenjem.

Država je **funkcionalni** organ društva, ali uz to joj pripada i zadaća da **oslobađa individualne osobnosti**. Stari su društveni oblici potiskivali individualnost, moderna ih država oslobađa. Ona građane emancipira od kontrole periferija, lokalnih privrženosti i crkvenog tutorstva. »Što je država jača, pojedinac je poštovaniji« (Durkheim, 1950:71). Ukratko, »normalna« podjela rada istodobno dovodi do oblikovanja države i do emancipacije građana. Durkheimovo je poimanje toliko zaokupljeno razvojem da u njemu, kako općenito tako i na pitanju države, vrlo jasno dolaze do izražaja sve prednosti i manjkavoisti evolucionizma.

U Weberovu djelu problem države zauzima središnje mjesto. Veliki je njemački sociolog, za razliku od Durkheima, političke fenomene promatrao kao zasebni društveno–činjenični sklop, koji ima vlastitu logiku i specifičnu povijest. Političko se ne objašnjava ni odnosima proizvodnje (Marx) ni podjelom rada (Durkheim), nego vlastitim determinantama, koje djeluju jednako snažno kao ekonomski i kulturni faktori (Mills, Gerth, 1958; Birnbaum, Badie, 1979). Weber se prije svega bavi prirodom činjenica dominacije, podređenosti, autoriteta, moći i vlasti. On povijest društava rekonstruira objašnjavajući preobrazbu njihovih tipova vladavine. Weber nije evolucionist, ali se cijela njegova sociologija može »čitati« kao analitička usredotočenost na razvojnu difeencijaciju društvenih oblika u kojima ljudi očituju svoje djelovanje. Moderna država i nije ništa drugo nego jedan od povijesnih izraza tog diferencirajućeg uposebljivanja, njegov komplementarni vladavinski oblik. Ona je **zakoniti** tip vladavine koji nastaje razaranjem patrimonijalne strukture moći. Država je politička tvorevina institucionalne naravi koja, oslanjajući se na depersonalizirana racionalna pravila, ozbiljuje monopol nad legitimnom fizičkom prisilom i upravlja društvenim djelovanjem. **Legitimna sila** i **uprava** dva su bitna instrumenta weberovski pojmljene moderne države (Giddens, 1971). Moderne se državne tvorevine odvajaju od društva, diferenciraju se i institucionaliziraju. One nisu puka posljedica oblikovanja kapitalizma ili »normalne« podjele rada, ali njihova je pojava moguća ipak samo u okviru onoga tipa društva koje se sve više racionalizira, a to znači racionalno razvija. Razvoj je utjelovljen u procesu racionalizacije, a racionalizija je utjelovljena u liku moderne države i njezine birokratske organizacije. Weber je, analizirajući državu, izbjegao evolucionističku uniformnost, ali ništa bitno nije mogao pokazati izvan vidokruga razvoja, ma što on o njemu filozofski–povijesno mislio.

Da je taj vidokrug neizbježan, najbolje se vidi u Parsonsovu slučaju. On ga je doduše doveo do paroksizma, do svojevrsne kategorijalne sofistifikacije svojstvene neoevolucionističkim zahvatima, ali je također rječito upozorio na sociološku važnost državne činjenice u okolnostima funkcionalno središnjeg a ipak nemirnog razvoja poslije Drugog svjetskog rata. Parsons je državnu činjenicu dugo ignorirao, da bi joj početkom šezdesetih dao zapaženo mjesto u svom teorijskom sustavu. To njegovo tematsko otvaranje bilo je uvjetovano pitanjima **ekonomskog razvoja**, odnosno narušavanjem »stare« ravnoteže između tržišne ekonomije i državne politike (Birnbaum, Badie, 1979:52–58). Zagovarao je snažniju državnu politiku, viši stupanj njezine institucionalizacije. »Moderno društvo, kaže on, zahtijeva jaču a ne slabiju upravljačku strukturu« (Parsons, 1973:83). U svojim teorijskim elaboracijama, bliskima Weberu, Parsons naglašava da je nastanak države povezan s procesom **diferencijacije političkog sustava** u odnosu na druge socijalne sustave i sa skupom konzekvencija koje odatle proizlaze, kao što su autonomizacija, institucionalizacija i univerzalizacija političkih procesa. Diferencijacija socijalnih sustava neposredno je uvjetovana meha-

nizmima infrastrukturne naravi, posebno nužnošću mobilizacije ekonomskih resursa. No ona je »pod kontrolom« kulturnog sustava koji na određen način »uokviruje«, omogućuje realizaciju i institucionalizaciju tih promjena. Prema tome, nastanak moderne države, kao diferencirane i autonomne političke strukture, povezan je s ekonomskim prisilama, osobito s razvojem tržišne ekonomije koja narušava tradicionalnu društvenu ravnotežu, ali taj je razvojni pomak bio ostvariv samo uz postojanje povoljnih kulturnih temelja, kakvi su, primjerice, postojali u Zapadnoj Europi. Kršćanstvo je, prema Parsonsu, onaj kulturni kod koji je omogućio diferencijaciju i istodobno olakšao autonomizaciju i jačanje države. Toj autonomizaciji političkog sustava u odnosu na »društvenu zajednicu« bitno su pridonijeli reformacija i protestantizam. Moderna je država, jednostavno rečeno, izraz sve većeg odvajanja političkog sustava od drugih sustava. Ona je najsavršeniji oblik političkog sustava i samim tim osigurava najpovoljnije uvjete za djelotvornu političku akciju, za puni razmah ekonomskog razvoja i sekularizacije društva. Njezina funkcija, poduprta pravom i demokratskim parlamentarizmom, jest **integracija** cjelokupnog društva. Parsonsovo poimanje države doslovno je izvedeno iz razvojnih koncepata, pojmljenih u skladu s težnjom za što izglednijim funkcionalnim aranžmanom (»harmonizacijom procesa diferencijacije«). Koliko god, u tom smislu, bilo suženo ono zorno pokazuje do koje se mjere problematizacija države stavlja u funkciju teorijske opsjednutosti razvojem.

TRI TEORIJE O EKONOMSKOJ ULOZI DRŽAVE

Ta funkcionalna veza dolazi do još jačeg izražaja u raznovrsnim ekonomskim, sociološkim i politološkim teorijama razvoja, koje se od pedesetih godina oblikuju kao zasebno istraživačko i analitičko područje (Martinussen, 1997; Birnbaum, Badie, 1994). To je područje interdisciplinarnog mišljenja, koje bi moralo podjednako voditi računa o svim aspektima razvoja (ekonomskim, socijalnim, političkim, kulturnim, ekološkim), no činjenica je da **ekonomska** tematika uvijek zauzima središnje mjesto i da su njezine implikacije u žarištu socioloških i politoloških razmatranja (Petiteville, 1998:119–129). Stajališta i prijepori oko ekonomske uloge »političke države« toliko su značajni da upravo o njima ovise tipološke razlike među razvojnim strategijama. Iz te su se povezanosti, u navedenom razdoblju, oblikovala tri tipa teorija: **teorije o ekonomskom »uzletu«** koje su obilježile pedesete godine, **kritičke teorije »zavisnosti«** karakteristične za sedamdesete godine i **neoklasična teorija** razvoja koja danas uživa svojevrsnu intelektualnu hegemoniju. Na djelu su, kako to pomalo metaforički formulira F. Petiteville, »tri mitska lika države u teoriji razvoja« (Petiteville, 1998:120).

Teorija o ekonomskom »uzletu«, ili »mit o razvojnoj državi«, temelji se na ekonomističkoj redukciji uloge države u razvoju. Velike ekonomske teorije pedesetih godina polazile su od uvjerenja da će se, po modelu Marshallova plana, dogoditi veliki financijski transferi u korist država trećega svijeta te da će im to omogućiti neophodnu akumulaciju kapitala, ulaganja i ubrzanu industrijsku modernizaciju. Očekivalo se da će financijske injekcije razbiti »začarani krug siromaštva«, ubrzati masovni prijelaz radne snage iz poljoprivrede u industriju, potaknuti polet industrijskog rasta i tako dovesti do općeg »uzleta« tih društava prema industrijskoj eri. No unutar te opće koncepcije postojale su razlike baš s obzirom na ulogu države. Dok je većina liberalnih anglosaksonskih analitičara smatrala da se ta uloga mora ograničiti na »djelotvornu alokaciju ulaganja u otvorenu ekonomiju«, europski su teoretičari preporučivali po-

jačanu državnu intervenciju u industrijskom sektoru. Držali su naime da države trećega svijeta moraju favorizirati selektivno ulaganje u industrijske sektore jer su oni strateški ključni za ekonomsku preobrazbu. U tom je smislu Albert Hirschman govorio o »lančanim učincima«, François Perroux o »polovima rasta«, a Gerard de Bernis o »industrijalizirajućim industrijama« (Martinussen, 1997:219–287). U toj koncepciji »planiranog industrijskog razvoja« naglašava se unutrašnje tržište i proklamira takozvana supstitucija uvoza, koju je osobito zagovarao argentinski teoretičar Raul Prebisch. Među teoretičarima tog osnovnog usmjerenja bilo je i onih koji su zagovarali intervencionizam plansko–socijalističkog tipa. Tako je, primjerice, Paul Baran tvrdio da treba provesti oštru politiku nacionalizacije »produktivnih strateških sektora«, da država mora »prisvojiti i rentabilizirati ekonomski višak koji potencijalno postoji u nerazvijenim ekonomijama« (Petiteville, 1998:120). Gunnar Myrdal, švedski teoretičar socijaldemokratskih uvjerenja, zalagao se za pretvaranje ekonomskog rasta u pravedan društveni razvoj i trećem svijetu preporučivao **redistributivnu** državu sličnu socijalnoj državi na Zapadu. U realitetu država trećega svijeta prevladavale su intervencionističke strategije. Tako se, primjerice, ekonomsko planiranje u Alžiru nadahnjivalo teorijom o »industrijalizirajućim industrijama«, a u zemljama Latinske Amerike pokušavale su se izvesti prilagodbe vođene tezom o supstituciji izvoza. Općenito uzevši, i bez obzira na razlike između anglosaksonsog i francuskog kruga teoretičara, teorija razvoja pedesetih i šezdesetih godina pripisivala je državama trećega svijeta (njihovim elitama) sposobnost da putem ubrzane industrijske modernizacije ostvare »prometejski« ekonomski i društveni razvoj. Štoviše, smatralo se da će taj proces teći bez osobitih političkih problema. Teoretičare liberalnih sklonosti nisu odviše brinuli popratni **socijalni** lomovi strategije rasta. Unisono su se oslanjali na formulu Simona Kuzneta prema kojoj u prvoj fazi razvoja nužno dolazi do rasta društvenih nejednakosti, ali se kasnije oblikuju redistributivni mehanizmi izjednačavanja u dobrobiti (Berger, 1995:55–71). Jedino je Gunnar Myrdal donekle sumnjao u takve optimističke projekcije. Držao je naime da bi sama narav država u trećem svijetu mogla biti zaprekom razvoju. Te su države, prema njegovu mišljenju, ili odviše »labave« za djelotvorne razvojno–političke zahvate ili pak odviše autoritarne i korumpirane za uspješnu redistribuciju plodova rasta. No ta upozorenja nisu osobito utjecala na prevladavajući ekonomski optimizam. Temeljna greška tog prisupa državi s pravom se karakterizira kao **etnocentrizam** ili pak kao **okcidentalizacija političkog poretka** (Badie, 1992). Riječ je zapravo o tome da se kategorije socio–ekonomske analize svojstvene suvremenim zapadnim državama izravno prenose na političke entitete koji su im slični samo po formi–državnim značajkama i po članstvu u Ujedinjenim Nacijama. Državama trećega svijeta pripisuje se **prometejska** sposobnost u razvoju ekonomije i društva, ali se pritom prenaplašava ekonomska sfera i zanemaruje povijesna dimenzija odnosa između države, ekonomije i društva. Ispušta se iz vida ono što Fernand Braudel određuje kao »dugotrajnost povijesnih mijena« a François Bayart kao »minimalnu povijesnost« tročlanog sklopa država–ekonomija–društvo (Bayart, 1989).

Kritička teorija zavisnosti, ili »mit o marionetskoj državi«, temelji se na pretpostavci da je razvoj zemalja trećega svijeta moguć samo uz duboke preinake njihovih ekonomskih odnosa sa industrijaliziranim zemljama. Teze o zavisnosti proizašle su iz radikalizacije paradigme **centar–periferija**, koju je pedesetih godina, pod utjecajem Raula Prebisha, zastupala Ekonomska komisija za Latinsku Ameriku (Martinussen, 1997;

Birnbaum, Badie, 1994; Petitville, 1998). Prebisch je – koristeći se vrlo uvjerljivim kritičkim argumentima spram formalno ustanovljenih kriterija razvoja – izravno utjecao na oblikovanje takozvane **dualne** analize, prema kojoj svjetsku ekonomiju tvore dva pola: **kapitalistički centar** (industrijalizirane zapadne zemlje) i njegova **periferija** (zemlje trećega svijeta), koja uvijek lošije prolazi u razmjeni s centrom. Stoga je on, kao što je već napomenuto, zemljama periferije predlagao stvaranje industrijskog sektora koji bi bio zaštićen strategijom supstitucije uvoza. Oslanjajući se na argument o strukturalno nejednakoj međunarodnoj podjeli rada, teorije zavisnosti krajem šezdesetih godina sustavno zagovaraju tezu o korelaciji između razvijenosti centra i nerazvijenosti periferije. Tako, primjerice, Celso Furtado i Osvaldo Sunkel tvrde da najveću krivnju za neuspjeh politike supstitucije uvoza i za pogoršavanje zavisnosti zemalja periferije snose multinacionalne kompanije. Fernando Cardoso i Eduardo Faletto ističu da postoji objektivno savezništvo između vladajućih društvenih klasa zavisnih zemalja i kapitalističkih interesa centra. Iz te su analize A. Gunder Frank i Samir Amin izveli zaključak o neminovnom **razvoju nerazvijenosti** periferije, čemu se može stati na kraj jedino socijalističkom revolucijom ili pak odvajanjem zemalja trećega svijeta od svjetskog kapitalističkog sustava.

Države su u tim koncepcijama izgubile značajan dio moći i autonomije što su im ga pridavale razvojne teorije šezdesetih godina. U najradikalnijim verzijama navedenih koncepcija (Frank, Amin, Dos Santos) države trećega svijeta poimaju se kao puke **marionetske** strukture pod kontrolom buržoazije koja je slizana s kapitalističkim interesima vladajućih klasa centra. Sitna buržoazija periferije, pribjegavajući represivnoj socijalnoj politici, čuva uspostavljeni sutav i za uzvrat dobija dio blagodati izvanjske ekonomske dominacije. Brojnost vojnih režima u Latinskoj Americi, kao i jednopartijskih režima u Africi sredinom šezdesetih godina, išla je na ruku ideji o sustavnoj korelaciji između trajne nerazvijenosti, logike zavisnosti i pojave autoritarnih vladavinskih oblika na periferiji. U tom teorijskom stajalištu ekonomski je čimbenik toliko izrazit da se može govoriti o svojevrsnoj **desupstancijalizaciji i apsorpciji političkog**. Političke elite u nedovoljno razvijenim zemljama nisu ništa drugo do nesamostalni elementi goleme međunarodne ekonomske mašinerije, podređeni akteri ekonomske dominacije centra. Tako je ekonomizam teorije zavisnosti dospio do stajališta da logika međunarodnog kapitalizma vodi potpunoj instrumentalizaciji država Juga te da se njihov spas ne može ostvariti bez revolucije i odvajanja od postojećeg svjetskog sustava. Iznova je aktualizirano staro pitanje **države i revolucije**. Odatle su proizašli i brojni shematizmi. Budući da polaze od uvjerenja da su strategije državnih elita lišene svake neekonomske računice, teorije zavisnosti dosta su pridonijele zamagljivanju **endogenih** socioekonomskih temelja autoritarnih fenomena Juga, o čemu svjedoče, za to razdoblje tipični radovi iz političke znanosti o državi u Africi i o vojnoj državi u Latinskoj Americi (Rouquie, 1982; Lal, 1983). Krajem sedamdesetih godina, kada su teze o zavisnosti doživljavale svoj vrhunac, treći je svijet bio poprištem autoritarnih eksplozija novog tipa (kmerski totalitarizam, iranska revolucija), koje se uopće nisu mogle objasniti makroekonomskim determinizmom što je proizlazio iz kanona zavisnosti. Ignorirajući političku dimenziju odnosa između zapadnih zemalja i zemalja Juga, teze o zavisnosti posve su zanemarile odlučujuće učinke »mimetizma« i unošenja zapadnih političkih kategorija u proces oblikovanja novonastalih postkolonijalnih država. Pomoću njih se nije mogao dobiti odgovor na pitanje zašto je taj proces jedan od glavnih izvora nestabilnosti na međunarodnoj političkoj sceni. Kra-

jem sedamdesetih i početkom osamdesetih teorije zavisnosti gube svoju vjerodostojnost, i to upravo na ekonomskom planu koji je glavno poprište njihove argumentacije. Taj se pomak nije dogodio pod kritičkim utjecajem drugih škola razvojnog mišljenja (neoklasična se škola, primjerice, uopće nije upuštala u kritiku teza o zavisnosti jer ih je smatra ideološkim i neznanstvenim) nego zbog stvarnih kretanja u brojnim zemljama trećega svijeta, koja su obesnažila paradigmu zavisnosti. Naime, porast ekonomske moći novoindustrijaliziranih istočnoazijskih zemalja, koje su igrale na kartu maksimalne integracije u svjetsku ekonomiju, pokazao je da »zavisne« zemlje mogu promijeniti način svog uklapanja u svjetsku podjelu rada. Time je demantirana dijagnoza teorija zavisnosti prema kojoj su zemlje periferije neminovno osuđene na »razvoj nerazvijeosti«.

Neoklasična teorija razvoja, ili mit o »skromnoj liberalnoj« državi, preuzima vodeću ulogu u razvojnom mišljenju osamdesetih i devedesetih godina. Iako je neoklasična paradigma već sedamdesetih godina imala značajan utjecaj u međunarodnim financijskim ustanovama (Svjetskoj banci i Međunarodnom monetarnom fondu) ona je do početka osamdesetih bila samo jedna od znanstvenoakademske orijentacije. Početkom osamdesetih kontekst se bitno mijenja. Ideologizirane teze o trećem svijetu, ili takozvani *tiers-mondisme*, doživljavaju uzmak, produbljuje se financijska kriza zemalja Juga, istodobno raste moć Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke i na scenu stupaju njihovi programi strukturalne prilagodbe koji su pogodovali uspostavi »washingtonskog konsenzusa« o prednostima neoklasičnog *creda* (Petiteville, 1998:125). Zemlje u razvoju pozvane su da u punoj mjeri iskoriste međunarodnu razmjenu i uspostave temelje uravnoteženog razvoja. Preporučuje im se specijalizacija sukladna njihovim komparativnim prednostima, koje se odnose na prirodne resurse i faktore proizvodnje (kapital, rad), te razmah privatne inicijative u ambijentu slobodne i zdrave konkurencije. Polazi se od stajališta da, u okolnostima slobodnog uklapanja nacionalne ekonomije u svjetsku ekonomiju, jednostavna igra tržišnih sila zemljama u razvoju jamči rast proizvodnje, optimalnu alokaciju faktora proizvodnje i pravednost u razdiobi tih faktora. Uspom neoliberalne škole početkom osamdesetih godina obično se potkrijepljuje navođenjem Bele Ballase koji je, za potrebe Svjetske banke, obavio zamašna empirijska istraživanja velikog broja zemalja u razvoju i pokušao ustanoviti izravnu korelaciju između rasta izvoza i rasta nacionalnog bruto proizvoda. Na istoj su crti, ali s izrazitijim teorijskim pretenzijama, i ideje Deepaka Lala, koji se žestoko oborio na teorije razvoja prethodnih generacija (Martinussen, 1997:257–276). Temeljni se prigovor svodi na tvrdnju da one zemljama u razvoju u biti preporučuju državnu intervenciju i centralizirano planiranje. Lal se, suprotno tome, zalaže za tržišne cijene kao jedini regulativni mehanizam koji omogućuje ubrzani razvoj. Sve su druge koncepcije razvoja, prema njegovu mišljenju, mrtve i ono što je jedino održivo jest reintegracija u teoriju tržišta. Bez pretjerivanja se može ustvrditi da na tim teorijskim temeljima već petnaestak godina funkcionira neoklasična hegemonija u socioekonomskom i politološkom poimanju razvoja.

Državi se, u tom shvaćanju, pripisuje posve određena funkcija: ona se mora uzdržavati od bilo kakvog nepovoljnog utjecaja na zakone tržišta. U tom se smislu, kao modelski primjer, navode novoindustrijalizirane zemlje izvoznice jugoistočne Azije (osobito Južna Koreja). Neoklasični teoretičari drže da je njihov ekonomski uzlet rezultat slobodnorazmjenskog ponašanja države, koja je stvorila uvjete za »slobodni dinamizam« izvozne orijentacije poduzeća. U odnosu na druge države trećega svijeta,

koje već nekoliko desetljeća djeluju po logici državne intervencije, neoliberalni je diskurs krajnje strog i u pravilu nabijen tonovima dijabolizacije. Te se države naime ocjenjuju kao parazitske, dirizističke, hipertrofirane, nemoćne i stoga odgovorne za gušenje privatne inicijative, tržišni nered, uništavanje konkurencije, ukratko za produbljanje nerazvijenosti. Da bi se izašlo iz tog stanja, preporučuje se deetatizacija ekonomije i društva, privatizacija, deflacija javnih funkcija, jednom riječi ciljevi koji se označavaju kao »programi strukturalne prilagodbe«. Pod utjecajem »vala demokratizacije« u Latinskoj Americi, tijekom osamdesetih godina, i njegova djelomičnog širenja u Africi, početkom devedesetih, taj se diskurs donekle mijenja. Postaje konstruktivnijim i političnijim, a njegovo glavno uporište jest pojam *governance*, koji danas privlači sve veću pozornost razvojnih teoretičara raznih disciplinarnih usmjerenja (Stoker, 1998:19–30; Alcántara, 1998:109–118). Pojam je početkom devedesetih lansirala Svjetska banka i njegova je teorijska elaboracija svojevrсна kombinacija političke znanosti, institucionalne ekonomije i neoklasične ekonomije. Njegovi ga tvorci smatraju odgovornom na sveprisutne izazove tržišno–demokratskog društva i definiraju ga kao »**svjesno upravljanje** strukturama poretka u cilju jačanja legitimnosti javne sfere«, odnosno kao »politički poredak utemeljen na liberalno–demokratskom modelu, koji štiti ljudska i građanska prava i koji je kombiniran s kompetentnom, nekorumpiranom, odgovornom upravom« (Stoker, 1998:21). Iz tih određenja proizlazi da su za poticanje razvoja najprikladnije države utemeljene na racionaliziranoj institucionalnoj arhitekturi, svedenoj na provedbu općih regulativnih funkcija i samo onih oblika javne politike koje ni jedan drugi akter ne može obaviti s takvom djelotvornošću. One se ne upliću u civilno društvo i tržište, već njihovim samoregulativnim mehanizmima prepuštaju da proizvode vlastite učinke. Te države funkcioniraju na temelju čvrste institucionalizacije i time se opiru svakom obliku korupcije. Koriste se prednostima demokratske legitimnosti koju crpe iz predstavničko–pluralističkog političkog sustava, što znači da u njima »političko tržište« djeluje prema načelima »zdrave konkurencije« među elitama i da se građani ponašaju prema ključu »optimizacije«. One reduciraju vertikalnu hijerarhiju između političkih odluka i građana, oslanjajući se pritom na minimalnu, djelotvornu i decentraliziranu administraciju.

No to to je samo modelsko i teorijski projicirano stanje stvari. Neoklasičnoj se koncepciji prigovara da državi daje status koji istodobno naglašava i prikriva njezinu **normativnu i preskriptivnu** dimenziju, njezinu programatsku i političku funkciju. Da bi dokazali opravdanost svoje teorije neoklasičari, primjerice, stalno ističu obrazac uspješnosti novoindustrijaliziranih zemalja izvoznica, ali u svojim tumačenjima tog »obrasca« po običaju zanemaruju, ili namjerno mimoilaze, ulogu države u brojnim njegovim područjima (agrarna reforma i agrarni protekcionizam, državna kontrola investicijskih banaka, masovno profesionalno obrazovanje, socijalna politika suzbijanja revandikacija itd.). Prigovara im se i **etnocentrizam** jer je njihovo teorijsko i normativno tumačenje pojma *governance* eksplicitno prožeto kanonima zapadne demokracije i liberalne države. Najteži se prigovor ipak odnosi na **socijalne** posljedice praktične primjene neoklasičnog *creda*. Ona je u nekim zemljama dovela do vidnog ekonomskog rasta, ali i do potpunog napuštanja socijalne države kao modela oblikovanja države i kolektivne socijalne zaštite. Mjerama socijalne intervencije obuhvaćene su samo »najranjivije« društvene grupe, ali budući da su te grupe najbrojniji dio stanovništva, takva se zamisao jednostavno ne može realizirati pa stoga kolektivna socijalna zaštita nužno ostaje podređena politici budžetskih restrikcija. Ono što neo-

klasični »mit o skromnoj državi« sustavno nastoji omalovažiti ili preskočiti danas se evidentno i posvuda očituje kao njegovo temeljno ograničenje. A to je **socijalni razvoj**, koji se uvijek, i »neočekivano«, pojavljuje kao ključna varijabla svakog političkog i ekonomskog modeliranja države.

DRŽAVA U KONTEKSTU GLOBALIZACIJE

Činjenice devedesetih godina svjedoče o tome da razvojno modeliranje »državnog pitanja« zadržava svoju trajnu važnost, ali i ulazi u novi ciklus. Razvoj je poprimio obilježja globalnosti pa se stoga i pitanje države, kao njegova konstituensa, neizbježno postavlja u horizontu **globalizacije** (Albrow, 1997). Na djelu su projektivni i teorijski prijepori koji, više nego ikada, naglašavaju razvojnu ambivalentnost državnih tvorevina, njihovu razapetost između nacionalo–državnih oblika i globaliziranih, »post-tradicionalnih« organizacijskih struktura. Ti su prijepori teorijski znatno stariji nego što se danas konjunktorno misli, ali oni su posljednjih nekoliko godina toliko zaoštreni i aktualni da prerastaju u pravu poplavu analitičko–znanstvenih i političkih konsideracija. Analitičari skloni futurološkim scenarijima, ali dovoljno oprezni u izricanju prognostičkih sudova, govore o tome da će država, u mnogim najrazvijenijim, hipermodernim zemljama, »nošena tehnološkom revolucijom i globalizacijom, postati gotovo imaterijalnom, virtualnom«, da će se u slabije razvijenim zemljama »strukturirati i ojačati«, a da će se u najsiromašnijim zemljama »uspjeti konsolidirati samo u sjeni zaštitničke imperije« (Attali, 1998:120). Drugi najavljuju »razdržavljenje« politike, nestanak političkog u njegovu državno zadanom okviru (Beck, 1997). Treći pak predviđaju da će se u tom »zadanom okviru« dogoditi prilagodbe koje će uvelike relativizirati njegovu distinktivnu važnost.

No to je samo »unutrašnji« aspekti problema, koji objašnjavaju više ili manje očekivane mijene jednog ustaljenog oblika organizacije. Pravi se problem, međutim, sastoji u pitanju: Kako sve kompleksniji splet izvanjskih poticaja utječe na tu pretpostavljenu »stalnost«, na samu razložitost i opstojnost države? Pozornost se stoga usredotočuje na ono najkonkretnije, oko čega nisu moguće velike spekulativne obmane, a to je »međunarodna politička ekonomija«, proces globalizacije proizvodnje i svjetskih financijskih tržišta, koja sve više nadrastaju kontrolu pojedinačnih država. Uvećava se nadsacionalna produkcija, narastaju globalna tržišta, šire se nove informacijske tehnologije (»informacijska ekonomija«), povećava se mobilnost kapitala, a sve je to samo drugo ime za oblikovanje **globalne ekonomije** u kojoj države postaju sve »nemoćnije« spram nadsacionalnih ekonomskih sila odnosno, jednostavnije rečeno, spram **tržišta** (Pierson, 1996:179; Castells, 1996:66–147; Engelhard, 1996:77–112). Eksperti upozoravaju da je financijska deregulacija iz osamdesetih godina oslobodila goleme količine vrlo pokretljivog kapitala koji kola globalnom ekonomijom u potrazi za kratkoročnim dobitcima te da je to dovelo do tjesne međuzavisnosti globalnih i regionalnih tržišta. U nastajanju je »svijet bez granica«, a njegova je glavna oblikotvorna snaga ekonomska globalizacija. Ona nipošto nije »visoka apstrakcija« niti »privremeni imaginarij«, nego stvarni proces koji, prema mišljenju Roberta Coxa, tvore dva aspekta: 1) globalne organizacije proizvodnje (složene transnacionalne mreže proizvodnje koje omogućuju da se različite komponente proizvoda lociraju tamo gdje se nude najveće prednosti s obzirom na cijene, tržišta, poreze, radnu snagu i sigurnost političkog poretka; 2) globalno financiranje (uvelike neregulirani sustav novčanih i

kreditnih transakcija). »Sve to zajedno tvori **globalnu ekonomiju**, odnosno ekonomski prostor koji nadilazi sve državne granice. Ona još supostoji s **međunarodnom ekonomijom** koja se temelji na međudržavnim transakcijama i koja je regulirana međudržavnim ugovorima i postupcima« (Cox, 1993:259–260).

Taj proces djeluje različito na pojedine države. Općenito, međutim, ekonomska globalizacija ograničava njihovu samostalnost. One sve više postaju instrumentima prilagodbe nacionalnih ekonomskih aktivnosti zahtjevima globalne ekonomije. Oblikuje se realni kontekst u kojemu slabi smisao diskursa o »nacionalnim ekonomijama«. Smanjuje se mogućnost pojedinačnih država da reguliraju ekonomsko djelovanje koje nadilazi njihove granice. Kako bi privukle što više »slobodnolebdećeg« kapitala one su neumoljivo uključene u stalno takmičenje i stoga nastoje stvoriti privlačan ambijent za unutrašnja ulaganja. U tim uvjetima međunarodna tržišna i novčana razmjena funkcionira kao svojevrсни »stalni referendum« u kojemu vlade pojedinih država moraju dokazivati svoju sposobnost za »zdravu ekonomsku politiku«. Nije mali broj analitičara koji te promjene tumače kao najavu »kraja nacionalne države«. Tako, primjerice, McGrew drži da globalizacija dovodi u pitanje **autoritet, samostalnost, prirodu i kompetentnost** moderne nacionalne države. Pred njom su, dakle, četiri ključna izazova. Ona je, prije svega, sve manje sposobna da određuje sudbinu svojih građana. Mnogi temeljni interesi i probitak nacionalnih institucija i njezinih građana oblikuju se pod utjecajem sila izvan fizičkih granica i političkog dosega pojedinačnih država. To je **izazov kompetentnosti države**. Nadalje, promjene u nadnacionalnom kontekstu dovode do toga da se »unutrašnje stvari« država sve više **internacionaliziraju**. »Domaće« birokracije i ministarstva moraju slijediti ili na neki način uvažavati sve veći broj međunarodnih tijela u kojima se artikuliraju nadnacionalne političke orijentacije. Tu je riječ o **izazovu oblika države**. Potom, osobito u području ekonomskog života, globalizacije vidno ograničava politička opredjeljenja što stoje na raspolaganju državnim upravljačima. Slabljenjem doista »nacionalnih« ekonomija država se susreće s činjenicom da više ne može kontrolirati ekonomske procese koji premašuju njezinu jurisdikciju. Ona sve više **održava** a sve manje **stvara** političke strategije ekonomskog razvoja. Otvoreno je, dakle, razdoblje u kojemu se intenzivno očituje **izazov samostalnosti države**. Napokon, budući da globalizacija potkopava kompetentnost i samostalnost nacionalne države, ona smanjuje i djelotvornost vlade, a to opet vodi slabljenju legitimnosti i autoriteta države. To je **izazov autoriteta države** (McGrew, 1992:87–92).

Međutim, teoretičari tog općeg trenda često zaboravljaju da globalizacija tržišta nipošto ne znači opadanje **aktivnosti** suvremene države. Dapače, ta se aktivnost povećava. Borba za »globalni ulog«, primjerice za što povoljnija ulaganja, dovodi čak do toga da država vrlo aktivno sudjeluje u nekim područjima oblikovanja socio-ekonomske zbilje. Rječit je, u tom pogledu, primjer Velike Britanije, u kojoj je thatcherovski zahvat deregulacije tržišta rada bio popraćen nevjerojatno temeljitom intervencijom vlade u unutrašnju organizaciju sindikata. Ta je intervencija, međutim, značajnija po svojoj **naravi** nego po svom **opsegu**. Ona je stoga pokazatelj »temeljnog strategijskog preusmjerenja« državne intervencije i u stanovitom je smislu tipična za današnje ponašanje državnih politika u ambijentu globalne utakmice. Preusmjerenje se sastoji u napuštanju tradicionalne **keynesijanske** politike države blagostanja i prijelazu na **schumpeterovski** model »radišne države«. Kako bi pojačao kompetitivnost nacionalne ekonomije, taj model govora »proizvodnu, procesnu, organizacij-

sku i tržišnu inovaciju u otvorenoj ekonomiji« (Pierson, 1996:181). On socijalnu politiku podređuje potrebama fleksibilnosti radnog tržišta i zahtjevima međunarodne konkurencije. To znači da se mijenjaju obrasci i oblici državne vladavine ili »upravljanja državom«. Njezina uloga u globalnom razvoju mora slijediti »novu kompleksnost i multistupnjevost međupovezanog svijeta«.

Globalizacija stvara složeni višestupnjeviti svjetski politički sustav koji u velikoj mjeri narušava stari »Westphalski poredak« isključivih i nedodirljivih suvereniteta, jedinih subjekata međunarodnih odnosa (Held, 1995). Brojni su autori suglasni u tvrdnji da današnji vladavinski autoritet podrazumijeva ne jedan nego najmanje tri stupnja: makro–regionalni stupanj, stupanj »stare« (Westphalske) državne vladavine i mikroregionalni stupanj. Sva tri su stupnja, kako ih jezgrovito ocjenjuje R. Cox, »u svojim mogućnostima ograničena globalnom ekonomijom koja raspolaže sredstvima pritiska izvan formalno autoritativnih političkih struktura« (Cox, 1993:263). No većina je autora suglasna i u tvrdnji da se treba čuvati pretjerivanja u prosuđivanju tih promjena. Neki čak drže da je danas još nemoguće kategorički pristajati na tezu o nekom zbiljskom globalizacijskom narušavanju formalno–državne moći tamo gdje ona doista postoji. Takvo mišljenje najeksplicitnije zastupa Michael Mann, autor u čiju je uvjerljivost teško posumnjati nakon njegova monumentalnog djela **Izvori društvene moći**. On oštro pobija uvjerenje da promjene međunarodnih okolnosti, u kojima djeluje suvremena država, neizostavno dovode do »smrti« nacionalne države. Pritom upozorava na jedan bolni i uglavnom neočekivani paradoks visokoracionaliziranog stupnja razvoja: »Kao proces sveopće ekonomske i informatičke racionalizacije, globalizacija je istodobno i vrijeme obnove nacionalističkih osjećaja« (Mann, 1994:220). Pa ipak, uz svu svoju odbojnost prema stereotipima i općeprihvaćenim konjunkturnim istinama, on također dijeli vladajuće uvjerenje da globalizacija duboko mijenja »parametre djelovanja današnjih država i razara bitne strukture moderne državnosti«. Odatle, dakako, ne proizlazi zaključak o evolutivnom kretanju koje vodi prema stvaranju »svjetske vlade« ili »svjetske države«. Evolucionističkom simplicizmu nisu skloni čak ni oni autori koji već iscrtavaju konture mogućeg »kozmpolitskog demokratskog poretka« i suglasno tome utvrđuju sasvim konkretne kratkoročne i dugoročne zahvate u smjeru njegova ozbiljenja (Held, 1995:219–286). Država je retematizirana, ali projektivna refleksija o njezinoj budućnosti znatno je brža i lakša od analize stvarnih činjenica. To znači da globalizacijski proces, bez obzira na snagu svojih poticaja, još nije unio osobite inovacije u već ustanovljenu i baštinjenu teorijsku konstrukciju na kojoj počiva poimanje moderne države, nego je prije svega uvjetovao promjenu u razumijevanju njezinih funkcija. Ma kako ta promjena bila velika, ona još nije na tragu bitno novih koncepata i definicija. Ali i sama ta promjena u razumijevanju funkcionalnih odrednica, koja je zasad izrazitija od esencijalističkih i konceptualnih umovanja, govori u prilog stajalištu da se u mijenama što ih donosi i iziskuje razvoj uvijek postavlja jedno te isto pitanje – pitanje **upotrebe države** kao višeznačno pojmljenog razvojnog instrumenta.

LITERATURA:

- Albrow, M. (1997). **The Global Age. State and Society Beyond Modernity**. Stanford: Stanford University Press.
- Alcántara, C. H. (1998). Du bon usage du concept de gouvernance. **Revue internationale des sciences sociales**, No. 155.
- Allègre, C. (1997). **Dieu face à la science**. Paris: Fayard.
- Aron, R. (1967). **Les étapes de la pensée sociologique**. Paris: Editions Gallimard.
- Attali, J. (1998). **Dictionnaire du XXIe siècle**. Paris: Fayard.
- Badie, B. (1992). **L'Etat importé. L'occidentalisation de l'ordre politique**. Paris: Fayard.
- Bayart, J. F. (1989). **L'Etat en Afrique**. Paris: Fayard.
- Beck, U. (1997). **The Reinvention of Politics**. Cambridge/Oxford: Polity Press.
- Berger, L. P. (1995). **Kapitalistička revolucija**. Zagreb: Naprijed.
- Birnbaum, P./Badie, B (1979). **Sociologie de l'Etat**. Paris: Grasset.
- Birnbaum, P./Badie, B. (1994). Sociologie de l'Etat revisitée. **Revue internationale des sciences sociales**, No. 155.
- Castells, M. (1996). **The Rise of the Network Society**. Malden, Massachusetts: Blackwell Publishers.
- Cox, R. (1993). Gramsci, hegemony and international relations: an essay in method. U: Gill, S. (Ed.). **Gramsci, Historical Materialism and International Relations**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Durkheim, E. (1975). **Textes**. Paris: Editions de Minuit.
- Durkheim, E. (1960). **De la division du travail social**. Paris: PUF.
- Durkheim, E. (195). **Leçons de sociologie**. Paris: PUF.
- Engelhard, Ph. (1996). **L'Homme mondial. Les sociétés humaines peuvent-elles survivre?** Paris: Arlea.
- Giddens, A. (1971). **Capitalism and the Modern Social Theory**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Held, D. (1995). **Democracy and the Global Order. From the Modern State to Cosmopolitan Governance**. Cambridge/Oxford: Polity Press.
- Lal, D. (1983). **The Poverty of Development Economics**. London: Institute of Economic Affairs.
- Mann, M. (1994). Global restructuring. U: Stubbs, R./Underhill, G. (Eds.). **Political Economy and the Changing Global Order**. London: Macmillan.
- Maritain, J. (1992). **Čovjek i država**. Zagreb: Globus.
- Martinussen, J. (1997). **Society, State and Market**. London/New Jersey: Zed Books Ltd.
- McGrew, A. G. (1992). A Global Society. U: Hall, S., Held, D., McGrew, A. G. (Eds.). **Modernity and its Future**. Cambridge: Polity Press.
- Mills, C. W./Gerth, H. (1958). **From Max Weber**. New York: Oxford University Press.
- Parsons, T. (1973). **Le Système des sociétés modernes**. Paris: Dunod.
- Petiteville, F. (1998). Trois figures mythiques de l'état dans la théorie du développement. **Revue internationale des sciences sociales**, No. 155.
- Pierson, Ch. (1996). **The Modern State**. London/New York: Routledge.
- Richardson, C. F., Fowers, J. B. (1998). Interpretative Social Science. **American Behavioral Science**, Vol. 41/No. 4.
- Rouquie, A. (1982). **L'Etat militaire en Amérique latine**. Paris: Le Seuil.
- Skocpol, T. (1979). **States and Social Revolutions**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stoker, G. (1998). Cinq propositions pour une théorie de la gouvernance. **Revue internationale des sciences sociales**, No. 155.
- Tilly, Ch. (1993). **European Revolutions, 1492-1992**. Oxford/Cambridge: Blackwell.
- Valade, B. (1996). **Introduction aux sciences sociales**. Paris: PUF.

STATE AND DEVELOPMENT

Rade Kalanj

Faculty of Philosophy, Zagreb

Summary

The problem of state is one of the oldest issues in social sciences and philosophy. However, because of the fact that the issue of state has always been put into a wider historical framework, and not as a separate question, the author starts from the point of view that the state is a crucial issue of development and the development theories. The state appears on the scene always as a developmental issue, so that its forms and functions are reflected in a concrete relation with the concepts and notions of development. After a concise review of the position of the state within the classical sociological theory (Durkheim, Weber), a summary of Parsons ideas, the author focuses upon some typical conceptions about the state in contemporary theories of development: the conception of state as a "developmental factor" ("developing state myth"), the conception of state within the dependence theories (the "puppet state myth") and the conception of state in the neo-classical theory (the "modest state myth"), whereas the last mentioned conception has become prevailing in the 1980s and 1990s. In the final part of the study, questioned are the more recent conceptions about the state within the globalization framework that significantly has influenced the changes of classical features of the state organization. This only recently opened discussion is as topical as the actual worldwide integration processes and conflicts concerning economic and cultural power.

Key words: development, developing state, differentiation, distribution of work, global order, modest state, national state, puppet state, state

STAAT UND ENTWICKLUNG

Rade Kalanj

Philosophische Fakultät, Zagreb

Zusammenfassung

In diesem Text wird der Staat als eines der ältesten Themen der Sozialwissenschaften und der Philosophie problematisiert. Da aber die Frage des Staates schon immer in einem breiteren historischen Zusammenhang behandelt wird, und nicht als eine abgesonderte Frage, wird hier davon ausgegangen, daß im Zusammenhang mit der Entwicklung und der Entwicklungstheorie dem Staat eine entscheidende Rolle zukommt. Der Staat kommt nämlich immer als eine Frage der Entwicklung vor, so daß sich seine Formen und Funktionen auch in einer konkreten Verbindung mit den Konzepten und Begriffen der Entwicklung widerspiegeln. Nach einer kurzen Besprechung des Staatsbegriffs innerhalb der klassischen soziologischen Theorie (Durkheim, Weber) und einer zusammenfassenden Darstellung von Parsons Ansichten werden einige typische Auffassungen des Staates in den zeitgenössischen Theorien der Entwicklung unter die Lupe genommen: der Staat als "Entwicklungsfaktor" ("Mythos vom Entwicklungsstaat"), der Staatsbegriff in den Theorien der Abhängigkeit ("Mythos vom Marionettenstaat") und der Staatsbegriff innerhalb der neoklassischen Theorie ("Mythos vom bescheidenen Staat"), wobei die letztgenannte Theorie eine führende Rolle in den 80er und 90er Jahren spielte. Schließlich werden die neuesten Auffassungen des Staatsbegriffs im Zusammenhang mit der Globalisierung dargestellt, wobei die Globalisierung die Veränderung der klassischen Merkmale der Staatsorganisation beeinflusst. Diese erst begonnene Debatte ist ebenso aktuell wie die weltweiten Integrationsprozesse und Konflikte um die wirtschaftliche und kulturelle Macht.

Grundausdrücke: Arbeitsverteilung, Bescheidener Staat, Differenzierung, Entwicklung, Entwicklungsstaat, Globale Ordnung, Marionettenstaat, Staat